

Petru BUTUC

UN BLOC AL SUBIECTULUI SIMPLU ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Problema tipurilor de subiecte și clasificarea lor constituie un aspect important al doctrinei științifice despre propoziția bimembră și nucleul ei – predicatul. Înțelesul de “tip” presupune existența trăsăturilor general-esențiale, care apar atât în unități concrete, cât și în structuri diferite. Sensul de “tip” (tot așa ca și “clasă”, “categorie” etc.) este relativ, deoarece el ne apare legat de distribuția sau clasificarea unui anumit material¹. Așadar, un tip de subiect îl separă, îl determină și îl delimitează pe altul, adică se opune altui tip.

Delimitarea științifică a “tipurilor” întotdeauna pornește de la materialul disponibil care este omogen, ceea ce înseamnă că include în sine unități ce conțin anumite semne esențiale. Referitor la subiect putem spune că pentru această parte principală de propoziție esențialul îl constituie raportul lui direct și concret cu predicția, fenomen lingvistic ce a fost și este luat în discuție de mulți lingviști, indiferent de școala lingvistică de care țin. Profesorul bielorus P. A. Lekant, referindu-se la fenomenul predicției, acceptă o dată în plus afirmațiile de odinioară ale lui

A. M. Peșcovski și V. V. Vinogradov precum că “predicția ține de raportul conținutului propoziției față de realitate” și că ea “apare în categoriile sintactice ale modului, timpului, numărului și persoanei”². Ideea ni se pare potrivită și concludentă, întrucât ea vizează fenomenul predicției în propoziția bimembră completă, în care sunt prezente sau subînțelese ambele părți principale de propoziție: și subiectul, și predicatul.

Trebuie spus că în asemenea propoziții subiectul și predicatul, întrucât conțin toți indicii predicționali ai enunțului, formează baza predicativă a propoziției. Faptul acesta demonstrează caracterul general și complex al predicției. De aceea, la delimitarea tipurilor de subiecte, din punctul de vedere logico-semantic și funcțional, trebuie neapărat să ținem cont de următorii trei factori importanți: 1) sesizarea corectă a indicilor predicționali și a conținutului predicativ al unității sintactice; 2) înțelegerea corectă a exprimării categoriilor gramaticale ale predicatului (modul, timpul, persoana și numărul); 3) identificarea justă a acordului gramatical al predicatului cu subiectul. Acești trei factori ne vor ajuta să determinăm marcerii identici și neidentici nu numai ai structurilor predicative, dar și ai celor cu valoare sintactică de subiect. Prin urmare, unitățile ce aparțin unui “tip” sunt identice în anumite relații, iar cele ce aparțin diferitelor “tipuri” se opun. Iată de ce credem că baza oricărei clasificări constă, în primul rând, în înțelegerea unităților gramaticale în relațiile cărora se opun tipurile ei.

Pentru subiect ca suport al clasificării se ia semnificația (semantica) indicilor lui predicativi, iar tipurile subiectelor trebuie să se opună conform modului de exprimare a acestora (subiectul, în raport cu predicatul, conține numai doi indici predicativi: numărul și persoana-agent al acțiunii verbului-predicat).

La delimitarea tipurilor de subiecte și clasificarea lor s-a procedat diferit. La tema “subiectul în limba română” există o literatură extrem de bogată. Multe probleme legate de această parte principală de propoziție au fost deja rezolvate. Cu toate acestea, în plan teoretic și aplicativ, mai rămân o serie de chestiuni neclarificate, contradictorii și discutabile. De exemplu, nu s-a ajuns la un acord comun în ceea ce privește unificarea unor termeni prin care sunt denumite unele tipuri de subiecte,

Anul 1996. DI Alexandru Bantof, redactor-șef al revistei “Limba Română”, la serbarea a cinci ani de apariție a publicației.

care comportă valori sintactice absolut identice. Astfel, termenul de subiect compus circulă paralel cu termenul de subiect dezvoltat și bloc sintactic al subiectului; termenul de subiect omogen este utilizat de rând cu cel de subiect multiplu; termenul de subiect reluat funcționează paralel cu cel de subiect pleonastic, încât toate aceste perechi tipologice, denumind respectiv aceleași fenomene lingvistice, au devenit sinonimice. Mai mult decât atât, unii termeni, deși mulți la număr, par să nu exprime adecvat fenomenul sintactic pe care-l reprezintă.

Să ne referim în continuare la cel din urmă “tandem” noțional sinonimic: *subiect reluat – subiect pleonastic*. În literatura de specialitate tipul dat nu dispune de o definiție. Atât doar că se menționează astfel: “simple trebuie considerate așa-zisele subiectele pleonastice”³. Mai departe se specifică despre acest tip de subiect că el constă fie din reluarea unui pronume printr-un substantiv “Bate *el* / *Ivan* în poartă cât bate...” (I. Creangă), fie din reluarea unui substantiv printr-un pronume: “*Harap-Alb* vedea *el* bine unde mergea treaba...” (I. Creangă). Acest subiect (pleonastic sau reluat) nu dispune

de o definiție, cât de cât, nici în Gramatica Academiei, unde se menționează numai că “subiectul exprimat printr-un pronume personal poate relua uneori un subiect exprimat printr-un substantiv”⁴. O atare tratare a tipului dat de subiect, bineînțeles, este insuficientă, întrucât, în primul rând, nu se semnifică criteriul în baza căruia se face delimitarea, iar, în al doilea rând, nu se accentuează care element este pleonastic (reluat): primul, al doilea sau tot blocul (Harap-Alb, el). Pe baza comentariului efectuat reiese că avem două subiecte: unul propriu-zis (Harap-Alb) și altul reluat/pleonastic (el).

După părerea noastră, substantivul cu pronumele formează împreună un singur subiect. Îmbinarea lor funcțională corespunde totalmente criteriului logico-semantic (predicațional) de delimitare a părților principale de propoziție. Ambele constituente ale îmbinărilor subiectuale (“el, Ivan” și “Harap-Alb, el”) exprimă respectiv numai câte un singur agent al unei singure acțiuni. În acest unic agent se conțin singurii și unicii indici predicativi ai subiectului (indiciul numărului și al persoanei).

Un criteriu peremptoriu că aceste

expresii formează un singur subiect al propoziției este că ambele constituente alcătuiesc împreună un tot întreg logico-semantic. Ele sunt foarte expresive și sunt frecvente nu numai în stilul colocvial, popular, dar și în literatura cultă “*Virtutea pentru dânsii ea nu există...*” (M. Eminescu). Valoarea lor stilistică constă în a imprima unele nuanțe suplimentare de sens propozițiilor din care fac parte. Bunăoară, în propoziția (1) “*Bate el Ivan în poartă cât bate...*” (I. Creangă) prin reluarea pleonastică a pronumelui se anunță (cititorul) despre lipsa de sens a acțiunii verbului predicat: “*Bate Ivan, dar nu mai are nici un sens, căci dracii au prins acum la minte*”. În propoziția (2): “*Harap-Alb vede el/bine unde merge treaba...*” (I. Creangă) prin reluarea pleonastică a substantivului se imprimă sensul unei constatări despre un adevăr cert: “*Harap-Alb vede și constată adevărul cert al unei situații fatale pentru dânsul*”.

Totodată, aceste expresii pleonastice din limba română comportă pregnante valori afective, care rezidă nu numai din dublarea subiectului, dar și din topica elementelor constitutive. Caracteristic este însă că întotdeauna accentul logic cade pe pronume.

După cum vedem, construcțiile date la toți parametrii constituie niște unități sintactice inseparabile. Valoarea lor sintactică este de subiecte simple, deoarece conțin câte un singur indiciu predicativ al subiectului (ambele elemente constitutive sunt la același număr și persoană și reprezintă același agent al acțiunii, adică formează același subiect logic și gramatical al propoziției).

Termenii de “subiect reluat” și “subiect pleonastic” sunt incompatibili, după părerea noastră, cu valoarea lor semantico-sintactică. Aceste noțiuni de “reluat” și “pleonastic” nu exprimă conținutul comunicativ, informativ al unui atare tip de subiect. Ele îl caracterizează numai în ceea ce privește modul lor de realizare structurală, mai cu seamă elementul al doilea, care, de fapt, numai el constituie o reluare sinonimică, pleonastică și nu tot blocul: “*Harap-Alb, el*”.

Pe baza acestui comentariu, venim cu propunerea de a denumi atare tip de subiecte drept *subiecte simple* sau blocuri ale subiectelor simple, întrucât, din punct de vedere logico-semantic și funcțional, ele exprimă indiciul predicțional al unui

singur subiect. Din punctul de vedere al structurii gramaticale prin care s-au realizat aceste subiecte simple, ale mai comportă o nuanță semantică suplimentară, ceea ce le asigură statutul de blocuri inseparabile la nivel sintactic.

Aceste blocuri ale subiectului simplu își au un teren fertil mai ales în limba vorbită, populară, în stilul colocvial al limbii. De cele mai multe ori prin asemenea unități se exprimă o nuanță de sens prin care cineva este amenințat. De exemplu, când copiii se joacă (frații mai ales), iar cineva dintre ei comite o greșeală, intenționat, conștient, ceilalți îl amenință prin astfel de expresii: “*Vine el tata și ai s-o pățești!*”.

Unitățile respective sunt utilizate însă și în stilul beletristic: “*Noi am făcut o greșeală, am crezut că chiaburii nu îndrăznesc ei să ridice capul*” (M. Preda), “*Stai, măi porcane, că te căptușește ea Mărioara acuş*” (I. Creangă).

De remarcat că uneori pronumele personal din cadrul unui asemenea subiect simplu pare să aibă valoare neutră, întrucât nu este de același gen și număr cu substantivul, dar, o dată ce nuanța semantică suplimentară se menține, înseamnă că ele realizează, de asemenea, o singură parte de propoziție cu valori de subiect, căruia noi îi zicem *bloc sintactic al subiectului simplu*: “*A veni el vremea noastră, s-a ridica el iar neamul nevoii!*” (B. Istru)

BIBLIOGRAFIE

¹ P. A. Lekant, *Tipî i formî skazanogo v sovremennom russkom iazâke*, Moscova, 1976, p. 6.

² *Ibidem*.

³ *Limba moldovenească literară contemporană. Sintaxa*, Chișinău, 1987, p. 82.

⁴ *Gramatica Limbii Române*, vol. II, București, 1963, p. 91.